

kud su se to zaputili pesnikovi suncokreti?

vesna parun

Postoji, rekla bih, u neumoljivoj čudi ljudskih sudbina nekakav uzus — ili zakon, štoviše, ispisan na nevidljivim tablicama našeg rođenja i smrti, pomalo okrutan, neshvatljiv na prvi pogled: zakon po čijem tajanstvenom ritualu život nas baca u naručaj svakojakim zemaljskim susretima, suvislim i nesuvislim, dragim i nemilim, uznemirujućim ili pak takvim od kojih nam ostaje poput hūka sablasne žetve u duši praznina i mučan jalov bol.

Upravo na vijest o iščeznuću pjesnika Miroslava Antića osjetih svu nepravdu skrivenog zakonodavca ljudskih susreta, i zapitah se zašto je tako. Jer, moram priznati, iako sam Novom Sadu u pohode dolazila češće na možda ijednom drugom gradu i pitomim obroncima društvoškog tumarah u sva godišnja doba osim zime, te iako je na tim pohodima bilo rukovanja, i novih i starih, maltene toliko koliko i pročitanih stihova, moj samo deset godina od mene mlađi kolega Miroslav Antić — poznat mi dobro po njegovim knjigama poezije i fotografijama, po fami o njemu, te po onome što na tu famu sama nadograđivah — bio je i ostao, na žalost, za mene među stotinama imena i likova koji me zapljuskivahu jedini gotovo nerealan suvremenik, nešto kao lik čovjeka s Mjeseca, zbiljski opstojan samo u svojoj napisanoj rječi — a izvan nje fascinantno, do nepostojećeg treperav i maglovit. Vidjela bih ga ondje, a i on mene. Osmjehnu se, a može biti i on meni. Pružene ruke se ne sjećam, čudno, ali nije moguće — zaboga — da je nije bilo. Kako? I kada? I gdje? Vrijeme mogu okretati natrag koliko hoću — sve one puste nanose »vremenā koja hoće da nas prevore u prašinu«, kako nas mudro opomenu on sam, ali — ništa. Ne odziva se odonud ni glas, ni zvuk. Ni rečenice izgovorene, ni imena dozvanog. Tišina.

Miroslav Antić pojavio bi se u te dane odjednom nad tom meni tako dragom štitljivom ravnicom vojvođanskom — ili banatskom — kao kakav mrk kišonosan zapadni oblak, pojavio se, zgnusnuo obrve u olujom nadošlu misao i rasplinuo se, u sred sredine teškog podunavskog ljeta žuto i smeđe obrubljenog odzodo, a odzorgora toplom modrinom zasipano — ljeta koje ti se čini da traje dvostruko dulje na drugdje, te kao da nekom stravično bezbrižnom vječnošću gdječad čak, grehota je reći, plaši um.

Da. Bila je to uistinu zagonetna, no ipak tako gromovno plahovita tišina neizgovorena. Nije li i tu potvrđeno ono pjesnikovo: »I samo koliko ga nema, toliko ga i može biti.«? Nisam li i ja za njega bila cjelo to vrijeme — a i on za mene — »sjenka stvarnosti«? *Prepoznavanje poznatog. Doticanje dodirnutog.* Ili: nedoticanje nedodirnutog? Svejedno je. Krug se zatvorio prije no što je i otvoren, i uzalud je bilo išta puždanje tražiti. Možda je krivac tome drugi jedan pjesnik, stotinu godina ranije no Antić rođen, a meni mistično blizak zloslutnom onom poevski intoniranom pjesmom PONOĆ, što na iščezlog mi brata Mirka, na djetinjstvo i na otok Vis me podsjeća. *Slobodne duše to je svetinja.* Da. Đura Jakšić bio je kada most čarolijom između nas pružen — između Miroslava Antića i mene — most po kome sjene umrlih nam prethodnika koračaju postojano, s potmulom jekom — »ko grđan talas jedan jedini...« — i ne dade nam jeka ta da izustimo naglas riječ, ni da u lice zagledamo jedno drugom ravno, kroz oči, onamo do u ponoć bitka.

Uostalom, sve ono što bismo možda bili izrekli, da je bilo prilike, prepoznajem s čuđenjem u ovim njegovim plamtećim, negdje već dogorjelim i skoro opepeljenim cvjetovima podneva i ljeta, u Suncokretima pjesnikove istine, gorkim i pobunjenim suncima izmaštane jave koja srljaju u vulkanska ždrijela, u noć, da bi ondje sa svojim suludim sjemenkastim dvojnica na rubu njihove čovjekove pala pokošena.

Znala sam da je Miroslav Antić pjesnik izuzetan i neponovljiv: odrastao — dobar mangup kada se obraća djetetu, dijete — sanjalica kad druguje sa odraslima, a onima koji se po prvi put zaljubiše dragocjen melem ranjivu praskozorju duše. Ali za Antića slikara, ruku na srce, bijah istom načula. Stroga ruka vremena tek je polako razmicala zavjesu s tog sve bogatijeg, sve usklađenijeg lika. Rekoh maloprije: huk sablasne žetve. Bit će da je to ono što mi predstoji: ovog pjesnika i slikara da upoznam do kraja, kao i mnogi od nas, tek sada, kada se doba približilo točki svog bunovno zakašnjela sazrijevanja. A što ako krajolik na ovim Antićevim kolorističkim bušotinama i nije uopće krajolik, nego priča; zbir proročanstva iz sna, vizija patnje koja predstoji svakome od nas i u materiji i izvan nje još većma — u duhu etnosa, u realitetu povijesnih nesavršenstava.

Suncokret: biljka koja okreće lice Bogu? Ne. Čovjek što stremlji svom dokinuću kroz smrt biljke i destrukciju sveg božanskog. Ta zaplanjujuća, bodljikava, zubima oštrog vjetrova naružana polja u monstroznu vrtloženju suprotnosti, taj bezvremenski gluhi krik ravnice poludjele od zrnja, polena i bluda, eros žega popodnevnih, odmora čobanskih s pritajenim žestokim kreketom žaba što će u predvečerje izmisliti neki podivljali brandenburški koncert u ne znam kakvu duru ili molu — ta polumulitva a polukletva kista, zučkasta jarko zadimljena ponjava jula nad golemim izbuljenim očima trava što glavinjaju; taj pejzaž negdje nalik tlocrtu morskoga dna s fosilnom florom i faunom, te imaginarne biljke — amfibije i biljke — salamandri, spužve i školjke i suncokreti — jastozi, sve to krvareće raslinje što traga za svojim prapočetkom, o, sve to znano mi i blisko iz nekog mog vlastitog koraljnog sna budi me i više mi: stani, odgonetni, gurni prst u tu rahlu melankoličnu sunčevu meduzu, u grumen zvjezdane sluzi, gorući grm otrovnim krasuljkom obrastao. Dodirni, obujmi, gazi po biozavreloj šikari, spotakni se o aure bivšeg biokozmosa, o žita, oglodane klasove, skelete skakavaca. Crveno je ogranj volje. Narančasto — napor nadahnuća. Žuto — trpljenje i ustrajanje. Smeđe i crno — muk zemlje kao njezina krajnja ostvarenost. Čitava zemlja: ploveća podbuhla slabost. To li je, gle, ono pjesnikovo »promašeno čovječanstvo« iz filozofske poeme SAVRŠENSTVO VATRE! I tek tu i tamo poneka plavkasta mrlja nebesa. Srebra, kositra i staroga zlata napretek, kao u zemljom zatrpanim crkvama. Suncokret je fantomska monstara, kaltarion je svijećnjak, gljive su kaleži. Tamjan se puši iz kadionice munja. Posljednja augustovska večernja duga eksplodirala u atomskom daždu. A klorofil, a zeleno, gdje je? Ima li još iole nekog drugog oblika života na zemlji osim vatre, pepela i isprašene sperme iz metkom rasutih mošnica, tu na rubu usnule ravnice, u košmaru boja?

Tako ja vidim ovaj karneval vatre, prividni ovaj kaos boja duše, iz kojega nas tanani crtež tušem s konturama dramatično osjenčenim izvodi kao iz mitskog labirinta u otmjeno odmjeren svijet slutnje i obrisa, u liniju svjetlosna privida, u ne-volumen, u akt.

Antićev stih, kao i mišljenje, kristalno je čist. Njegova je slikarska paleta, naprotiv, strastvena i preobilna, dok temperamentnom no blagom šetnjom tuša po bijeloj plohi dočarava sebi umirujuće, makar na tren, izražajno savršenstvo.

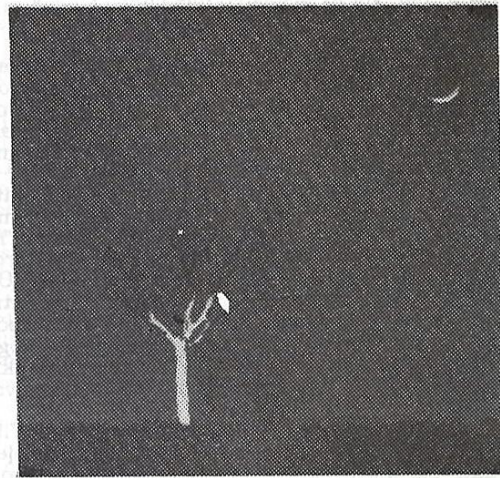
Dok pišeš pjesmu, ruka je puko oruđe za uzemljenje nadošloj viziji, tu osjećenje nalazi sebe u riječi koja mu je — zahvaljujući metaforičnosti mišljenja — postala suparnicom.

Kad pjesnik slika, oslobada se pred njegovim okom apstrakcijom prezasićena misaonost, a ruka lišena svoje materijalnosti preuzima djelimično od mišljenja *tehne* usavršen za kreativni čin.

Gdje ruka u sprezi sa okom biva virtuoz, tu se glava, prirodno, lišava potrebe proizvodnja *logosa*, i riječ je u toj pantomimi vraćena kurtoazno u njezin socio-antropološki rezervat.

Ali uzalud. Umjesto iscjeliteljske prirode otkrivaš kistom još kontroverznu priču, likovna svjedočanstva apsurdnosti bitka prostrta između ništavila i moći. Vatra, pak, sjedinjuje u sebi jedno i drugo. U ljutom dvoboju s demonom Ljepote mnogi se majstor kista izgubio u ambisu borbom onemogućale mašte. Ovog našeg traagača, međutim, na granici ambisa zaustavlja poezija, nudeći mu uvijek iznova — kao primarni izvor njegove inspiracije — izlaz u obliku rezignirana i privremena, no zato ne manje opasna bijega u riječ.

U lepršanju Antićeva crteža ja čak nazirem model nastanka pjesme. Kao da su odjednom zgasnule sve boje i svijet se razdvojio u jednu bijelu polutku, i drugu crnu. To nečujno »zbogom« dobačeno i boji plamena i svim bojama zemlje, taj nestanak tjelesnosti i svodenje na obris onog što ima težinu i pokret uzbudljivo je koliko i stih što protječe da bi zaustavio nas. Jer, tren otkrića mahnitno odmiče, a umjetnik se majstorstvom brani od panike. Veo je sveprisutan: ne je ono što kinjeći nas traje, a da

bez prestanka izmiče nam, bježi. Mi ne vidimo dan. Ali noć vidimo, jer ona nam priječi da gledamo bilo šta drugo. Stremeći naprijed, možemo sagledati i smrt kao nešto naše što je od nje još dalje. Ali rođenje i ono ispred njega ne zremo; tu je barijera. Na toj barijeri gdje se skamenila boja igra se dalje lucidnost pjesnikova: SAVRŠENSTVO VATRE je doista poema-monument, za koju ipak ovi ognjevi skinuti s palete nisu ni ilustracija, ni likovni pendant.

Ženski klečeći akt u smeđem tušu, da ga odjeneš, mogao bi biti i ikona. Glava, u molitvenoj ekstazi uspravljena, isijava nježnom bjelinom lica, puti; tijelo, kao iz vrbove kore i suhih grančica satkano snatri rukom povjetarca maženo, u spuštanju večernih sjena, on kraj livade. Onda odjednom svijet se ispuni koloritom, kroz trnje i čad tuša procuri grimiz i bakar, nevidljive se žetelice uzvrpoljile ravnicom, novorođenče vrišti, a netko se tu u omarini napio pod visokom stabljikom suncokreta, pružio se po tlu i možda izdahnuo — ti ga ne vidiš, no ništa za to, on je tu. Ili drugi prizor. Nad crnom i oker silhuetom krajolika pjesnikov zapis tušem, s dva reda kao u zlatu izvezenih čiriličkih slova — nalik zivahnu jatru ždralova što ponad Garavog sokaka odmiče u dalj. Ptice slova. Ptiče sudbine. Ptice bola. (Ili su to te legendarne guske uzletjele s tla mokrinskog, usjesen?)

Sele se, sele ptice pjevice. Muk. I cilik tamburica — još jedini, možda, autentičan ostatak naive i šarma jednog vremena kome je i stajnoveseli Miroslav Antić više nego kasni suputnik i svjedok. Antićeva poema VOJVODINA velebna je poetska protuteža gotovo pola stoljeća starijoj — »pečatovskoj« — Davičovoj Srbiji.

Napuštaju nas ptice uznosnih slova, bježe jata misli pred nemuštom najezdom jave, i to je jedino zbog čega još želimo trenutak vlastita odlaska odgoditi malčice. Dokle? Dok ne zapiše svatko od nas za sebe, poput Antića: *Hteo je još, pa stao.* Ne, to nije napisano na pukoj mar-

gini. Margina je ova naša zemna java u nerazumljivoj knjizi koju piše kozmos. Ali ovaj je život isuviše grubo stvaran u svom nerazumlju, da bismo ga olako prepustili na nemilost kozmosu.

Svojim slikarstvom Antić naprosto pruža sebi još jednu krhku šansu da opstane duhovno u sve zamršenijem susretu apsurdna i isti je. Fovizam, ekspresionizam, enformel? Zar je to važno. Priroda je, kao i papir, za Antića glumište. Pozornica. On odgrne svakom slikom, ili pjesmom, mrvicu kulise i poviri onamo — ali ne ulazi, ne dopada mu se, i u užasu pred konvencionalnim naturalizmom čovjekovim požuri da sam oslika sebi svoju vlastitu pozornicu, da postavi svoj objesni mizanscen, užge vlastite lampione, ponese hirom svoje čudi, namamljen svjetlošću neke davno izgorjele duše, ogorčen, naprasit, ili iznenada orfejski raznježen.

Van Goghovi *Sasušeni suncokreti* realistični su; jarkožute krune cvjetova usahle su, njihov je spoj sa suncem i zemljom prekinut. Toj tragičnoj simbolici korijen je negdje dublje, dokle ni magija umjetnosti niti misao ne doseže: to je strah od pupčanog srodstva čovjekova sa suncem nesavršenom Vatrom. Jeza od povampirene ohladnjele duše Zemlje. Za slikara je slika jedini mogući bijeg. Pjesnik je, na sreću, taj bijeg već ostvario drugim medijem. Njegov

iskopana priča

zlatko nišević

Zamočivši vesla u, pod težinom naših čamac, uleglu vodu, oči ranjenika još jednom zaokružiše nebo i on posta mrtvo telo koje mi, tiskajući se sa strepnjom i strahom, prevrslasmo na drugu obalu. Načičkana primitivnim zaklonima, zalegla podno prastarog zamka od pečene igle, starija i od začeca sveta, obala utisnu pečat užasa na lica naših žena i starca kad im ispričasmu udes sa druge strane.

Mnogi tad zaboraviše zatvoriti usta koja se u tili čas napuniše pljuvačkom, a neš jezik, sastavljen od ostataka već skoro zaboravljenih reči, ispriča ovu priču. Svako od slušalaca je, gledajući skoro raskomadano žrtvu, proizvoljno u svojoj glavi dopunjivao šturu sliku priče, čineći uslugu pripovedaču, jer najuporniji govornik, spetljan doživljenim, mucavo svede ceo događaj na dve tri reči: strela, ptica, krv.

A, zapravo se desilo ono čemu smo se najmanje nadali-krenuvši u lov, umesto da ulovimo mi besmo ulovljeni, tako da je sad jedan od nas ležao mrtav. Našli smo ga u Prometejskim mukama, dok je neki strovožder, ogromnih krala, kidao živo meso sa žrtve. Odapeta strela poplašila pticu i zabi joj se u trag.

Bili smo sigurni da je izopačeno vreme izmenilo odnose, tako da je žrtva postala lovac, a naši životi nikad ništavniji, nevažni i goli.

Sada, prenuti, spljivnim mahanjem krila, pogledasmo u visine zamka, kom se ustremilo srebrno obličje nekog stvora, neobično malog za strvinara, a opet prevelikog za običnu pticu.

Zastaću kod ove tačke da bi vam rekao: najviše kule zamka umočiče vrhove u prozirno nebo, dok zidine ogromnim stopama ugaziše u zeleniš gustog žbunja; mnogoznačnat i neobična geometrija učini ovu građevinu veličanstvenijom no ikad dotad, dok moje oko uobrazi božansku moć takvih zdanja.

Ushitrele strele zgusnuše krik smrti u jedno osvetničko »ura« kad posrnuli letač propade ka zemlji i o nju tupo udari. Rasprši se u tajnu kojoj lice zakloni jedno slomljeno i klonulo kralo. Dugim kopljem prevrnu smo na bok žrtvu. Njeno mlitavo telo otkri, nama poznato bugarenje jedne od naših žena za koju smo smatrali da je skrenula pameću.

— Vidite, šta ste učinili? — kriknula je i mi tad sagledasmo celu istinu. . .

Ovde sam morao prekinuti priču, da bi vam ispričao nešto o sebi i mom narodu, o jednoj zgodi koja ima neposrednu vezu sa ovim potonjim zbivanjima čiji smo svedoci bili.

Propali smo u apokaliptičnom rasedanju sveta, dospesvi na taj način u digresivne nivoe nastajanja priča, baštine, nauke, knjige, običaja. Sve se rušilo pod našim nogama dok nismo

bijeg iz radionice riječi u onu likovnu još je jedan pokušaj da se duh otme tiraniji sveopće alijenacij, možda i ponešto infantilan napor da se uzleti u nekakvu nepostojeću nevinu čaroliju prostora, opiranjem upravo toj zemlji koju ljubim i koja iz sebe izmišlja pustolovinu rastezaja bilja i muziku disanja skrućenih minerala. Ljude. I njihovu povijest.

Kud su se to zaputili stihovi? I boje? U filigranskom rezu smolasta crteža cvrčak će, sluti, otkriti sutra opojan miris češera, šapat borovih iglica. Ipak, i u Mokrinu je nekad u drevnosti bilo more, pravo pravcato. I u njemu amfore. Pjesnik to zna bolje negoli slikar, ali zato slikar može to more izmisлити i učiniti da u to, stojeći pred varkom povjerujemo.

Hvala Miroslavu Antiću pjesniku što je u sebi stihom iskopao iz mulja ravničarskog vreo kist i usred mrklike noći zasadio u inju zime tu vidovitu stabljiku, čuvaricu-utvaru, putokaz zaljubljenih dječaka i djevojčica. Nijem svjetionik kraj njihovih uzglavlja s kojih su ptice sna odletjele.

Eto tako umiru stari vojvodanski suncokreti. U zlatnu plaštu ponosna boginja Poezija — svetinja slobodne duše — iznova ih pred nama stvara iz praha crnog vremena.

Iz srca zemlje, makar i uz protivljenje zvijezda.

U Zagrebu, 14—17. veljače 1989.

došli pod ovaj zamak u čijoj senci živismo do danas. Sa sobom sam nosio breme nekog predašnjeg vremena i knjige medicine, pokojnog oca. Moje rano naučno čitanje, uzdiglo mi ugled među ostalima, tako da sam iza zaklona trudnica pregledao novorođene: prebrojavao sam udove, otvarao kapke i vezivao pupak.

Monstruožnu i bastardiranu decu smo utapali u majčinim suzama, a telo spaljivali na suncu.

Gore pomenuta žena rodi normalno dete neobično zlatasto kovrdžave kose, sa najrumenijim Rubensovskim oblicima. Smešilo se od samog prvog plača.

Ne poričem da nas smrti nisu obilazile — umiralo se po nikakvim zakonitostima, često mladi, mnogo više nego starci. Bolesti su kosile kako koja naide. Jedini predznak pomoru, bio je histerični plač dece.

Danas međutim, pre polaska u lov, kmečnuo je dečak poremećene žene i to samo na kratko. No, to nas nije čudilo jer se pričalo da ni on sam neće dugo. Brinući za svog sinčića, ta žena se totalno povukla u sebe i zaklon, tako da je mi proglasismo pomalo nastranom, a kad mi ispriča šta se dešava njenom sinu ja je smatrah za poremećenu.

— Dodi pogledati, pozvala me jednom.

Položeno na trbuh dete se zabavljalo dizanjem glave i gugutanjem na raširene prste. Upozorila me na lopatice. Moram priznati da su bile pomalo neobično velike za taj uzrast i da su divergirajući u stranu i napolje predstavljale nimalo redak konstitucionalni poremećaj — leptiraste lopatice.

— Zar ti se ne čini da će malom izrasti krala, pitala me?

— Ti si izludila, konstatovao sam, tako da sledeći put nisam udovoljio njenoj molbi da pogledam kako krala zajedno sa prvim zubima izbijaju i napreduju.

Nije ga iznosila, već uvijala u krpe koje je kidala sa sebe. Krajčkom oka sam primetio da se zlatnokosi dečaci još uvek smeje onako milo i da mu obrašćiči sjaje božanskim sjajem.

— Jer mi sad verujete, prokleti bili, očajavala je žena gledajući u mene.

Sa užasom sam konstatovao, zajedno sa drugima da su naše strele usmrtille tek uzletelelog anđelčića sa licem meni dobro znanog dečaka. Još i sad mu je na jednom kraju usana lebdeo osmeh, a na drugom pak, bol i patnja. Na grudima je stiskao umilostivljenu dušu pokojnog ratnika sa početka priče.

Tišinu prekinu potmula grmljavina. Prve gromade cigala i zida zasušee obalu u momentu kad stub neke zaslepljujuće svetlosti propara sad mutno nebo. Zatrpiani, postasmo deo jedne legende iz koje ja iskopah ovu priču.

hela u paklu

slobodan kljajić

Čitao sam Mauzolovu knjigu života U kojoj se uvek dve strane spoje, pa bilo da otvoriš ili zatvoriš nju, bilo da listaš ili je ostaviš

Tako sam prošao svetom oprezom u vreme kad se knjiga zatvara rezom. Sada je vreme bez ikakvog predznaka Za mene i tebe sve je poklon bez pomaka. Deca već znaju dosadu, ljubav i žalost, se što mogu rasturiti se rasturi, razbiše čovečiju vaz, lome kost, svim sredstvima se služe uaturi. Tako se gradi sve što ćeš da srušiš, tako neka grada traje dok ne izdušiš. Carobna bašta što u tebi raste daje za sirote ptice hladovine tmaste, izvor žive vode pod mirtom lije, žedna od vrelih strela zemlja ga pije. Vilinska bašta u dubravi nema ograde za zlatotkanog momka što je ne krade. Monumet tu služi tebi nesebični kralju ruine trag da ti plati smrtnu ralju, zemljište plodne Misirije hiljade robova sahrani u tvoj grob njihovih hiljade grobova. Artemisija, konji kreću iz Lekikarnasa u četiri vetra smrti put osinjaka Parnasa. Da li sve umire u trenu daleko, brzo kad umreh Mauzol dok vranac je rzo? Odgovori mi monumentom dostojnim mene ti tumore mog života pokidane vene. Odgovori dok spava vaš učitelj Mauzol Dak Samouk da li je spreman za bol? Životom jel odgovorio tri zagonetke pre beatifikacije svrstan u retke. Tvoj dnevnik duše, kraj mora Artemisija da li se piše sam ili treba komisija? Ima li svrhe i smisla da momku otvaram? Da li sve zatire da se ne staram? Ili nije važno što sam živeo ja i bio miljenik Boga Sunca, sjajnog Ra, i umro mlad kad dana sam video svaki dan i život me u bezdan sasuljao pogan!

pišem pesmu

ivan kocijančić

pišem pesmu o balonu lengai, o cvetu krinu o arsenu lupenu, lukavom provalniku o rigoletu, dvorskom zabavljaču o tilu ojlenspingelu, o tri musketara o obračunu kod o.k. koralu o vajatju erpu, o dok holideju, o revolverašima o gutaču noževa, o tihom nokturnu o vampiru nosferatuu, o pinokiju, o džokeru o guliveru, o liliputancima o kurentima, o balu pod maskama o tototu, fernandelu, čarli čaplinu o holandaninu litalici, kupidonu o admiranu don huanu od austrije o aleksandru nevskom, o paracelzusu o vanzemaljcu, o hodaču na štulama o grčkim vazama lekitosima, o snežnom čoveku

PIŠEM O ZMAJU KOJI LETI